

šolske zgodovine je pogosto na razpolago več virov, kot za zgodovino šol po letu 1945. Pričujoči zapis je nastal v dobršni meri na podlagi podatkov, ki jih hrani dokumentacija Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, zlasti odgovorov na dve anketi te ustanove iz časa tik pred drugo svetovno vojno in takoj po njej. Iz teh različno izčrpnih odgovorov šolskih upraviteljev lahko obnovimo zgodovino večine šol na slovenskem ozemlju, seveda zlasti tistih, ki so bile v času med obema vojnama na ozemlju stare Jugoslavije. Žal podobna anketa še ni bila izvedena za čas po letu 1945 in prav tovrstni pregledi šolstva lepo pričajo, kako zelo bi bila koristna.

Mislím tudi, da je prav, da v nekaj besedah odgovorim na misli kolege Franca Benedika v oceni Bohinjskega zbornika v prejšnji številki *Kronike* (35/1987, št. 3). Neomenjanje partizanskega šolstva nikakor ni znak mojega omalovaževanja tega področja, pač pa posledica dejstva, da v virih, ki sem jih uporabil, nisem našel podatkov, ki bi dopolnili tiste v knjigi Slavice Pavlič in Viktorja Smoleja *Partizansko šolstvo na Slovenskem*, Ljubljana 1981, kjer lahko v poglavju o partizanskem šolstvu na Gorenjskem najdemo podatke o partizanskih šolah oziroma šolskih

krožkih v Srednji vasi, Stari Fužini, Gorjah in Koprivniku, ki so jih vodile Minka Sodja, Jerca Pekovec in Marica Arh, Ivana Poldar ter Alojzija Košir. Kar se tiče razvoja šolstva po letu 1945, je bila za to področje predvidena posebna razprava. Vsak morebiten nov podatek, ki bi dopolnil moja prispevka, bo seveda zelo dobrodošel.

OPOMBE

1. Andrej Vovko, *Šolstvo v Bohinju do 1945*. — Bohinjski zbornik, Radovljica, 1987, str. 167—173. — 2. Šolska mapa Gorij, Dokumentacijska zbirka Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani. — Koledarji (Vestniki) Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 1898—1910. — Popotnikov koledar za slovenske učitelje, 1888—1897. — Ročni zapisnik z imenom ljudskih šol in učiteljskega osebja 1898—1914. — Imenik šolskih oblastev, osnovnih meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji, Ljubljana 1921. — Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji, Ljubljana 1923. — Stalež šolstva in učiteljstva v Dravski banovini, Ljubljana 1934. — 3. Šolska mapa Bohinjske Bele, Dokumentacijska zbirka Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani. — Ostala literatura, navedena pod opombo št. 2.

NEMŠKI OKUPATORJI V BLEJSKIH HOTELIH IN VILAH

BOŽO BENEDIK

Bled je postal ob nemški zasedbi središče vse okupacijske oblasti na Gorenjskem. Tu so se zbrale vse mogoče službe, ki so služile utrjevanju te oblasti, pomenčenju in uresničevanju njihovega vnaprej izdelanega programa. Z začetkom oboroženega odpora, ki je dobil pozneje vse večje razsežnosti, pa se je seveda tudi obseg in dejavnost teh služb večala in dopolnjevala, predvsem še v metodah dela. Številni prazni hoteli in počitniške vile pa tudi večje hiše domačinov ter ugodna prometna lega Bleda, so jim bili še posebej dobrodošli. Saj so zato, prav verjetno, tudi izbrali Bled kot svoje središče na Gorenjskem.

Kaj vse je bilo od prvih dni zasedbe na Bledu, je bilo doslej že večkrat opisano, le da je, posebno mlajšim, to malo znano. Zato le v nekaj besedah ponovimo, nekaj več besedi namenimo manj znanim zadevam. Posebno si oglejmo, čemu vse so služili blejski hoteli, polpensionari, vile, kam so se naselili vsi, ki so z okupacijo prišli na Bled.

Ko govorimo o okupaciji Bleda in vse Gorenjske, radi pozabljamo, da so nas prvi »presenetili« Italijani. Njihov štab se je naselil v hotelu Toplice, hotelu Jelovica — medtem ko so se morali vojaki s svojo

konjsko opremo zadovoljiti s kabinami v Grajskem kopališču in po starih, že dotrajanih barakah A. Riklija. Te so takrat še stale pod kostanji poleg Grajskega kopališča — danes jih ni več. Kakšno nasprotje nasproti nemški okupacijski vojski in policiji!

Kako pa je bilo po nemški zasedbi? Vsekakor precej drugače. V takratni stari *Park hotel* se je vselilo Poveljstvo varnostne policije in varnostne službe. To poveljstvo je imelo več oddelkov, pač za vse dejavnosti, ki jih je bilo treba voditi in nadzorovati. Tako Kriminalna policija ali KRIPO, *Varnostna policija* ali SD, za nas najbolj pomemben pa je bil četrti oddelek — Gestapo. Temu poveljstvu je načeloval od prvih dni zasedbe Fritz Volkenborn, ki je isto mesto zasedal tudi v Celovcu. Spomladi leta 1942 ga je zamenjal za krajši čas Josef Vogt, ki se je pozneje zelo »proslavil« v Mariboru, kamor je bil prestavljen. Nasledil ga je Alois Persterer — doma iz Salzburga, bil pa je na Bledu najdlje, predvsem zaradi svojih dobrih zvez s Kaltenbrunnerjem. Proti koncu februarja 1945 ga je zamenjal Karl-Heinz Rux iz Bamberga ter ostal tu do zloma. Gestapo je vodil od prvih dni zasedbe dr. Hans Bauer, zamenjaval ga je začasno Hans

Kirchbaumer, katerega žena je bila Slovenka iz Zasi-pa, od prve polovice leta 1942 pa je zasedel to mesto Helmut Rosumek. Zaradi svoje odločujoče vloge v borbi z NOV je postal ključna osebnost nemške zasedbe na Gorenjskem. Njemu so zato posvečali že tedaj največ pozornosti.

V starem delu hotela Park je bil tudi *Urad za preseljevanje*, ki je sicer imel svojo nadrejeno oblast v Lodžu na Poljskem. Na Bledu je vodil ta urad, ki je izvedel popis prebivalstva na Gorenjskem, ter program preseljevanja v Srbijo in Nemčijo dr. Helmut Glaser, njegov namestnik pa je bil Schluifer. Ta je po kapitulaciji Italije prevzel odgovornejše mesto v Ljubljani, urad sam pa je po letu 1942 prenehal poslovati. Njegovo področje je prevzel vodja poveljstva ali komandeur, kot so ga tu imenovali. Vzdrževali so tudi svoje taborišče v Št. Vidu, pozneje v Goričanah. Še en urad je bil v tem, nekoč tako priznanem hotelu. Urad za utrjevanje nemštva — *Dienststelle für die Festigung des deutschen Volkstums*. Ta urad je prevzemal vse premično in nepremično premoženje vseh preseljenih oseb, talcev in vseh tujcev. Sem so šli vse lastnike počitniških vil iz Ljubljane in območja ostale Jugoslavije ter Židov. Vodil ga je major Mayer-Kaibitsch, znan sovražnik Slovencev še iz časa plebiscita, udeleževal pa se je že proti nam v povojnem času, za las pa je ušel našim enotam ob njihovem prihodu na Koroško.

Poveljstvo varnostne službe in varnostne policije je bilo neposredno podrejeno Višjemu vodji SS in policije za alpske dežele (Alpenland), kamor so prištevili Koroško, Štajersko, Salzburg, Tirolsko, Vorarlberg, posredno pa Berlinu. Ob okupaciji je to mesto zasedel Alfred Rodenbucher, nato pa od 15. maja do konca leta 1941 dr. Gustav Adolf Schell. S prvimi dnevi leta 1942 pa je to mesto prevzel Erwin Rösener. Njegov sedež je bil na Gorenjskem do kapitulacije Italije v hotelu Toplice, na razpolago pa si je vzel tudi *Bonačevovo vilo*, danes Počitniški dom »Nova Gorica« na Bledu, nato pa se je preselil v Ljubljano. Rösener je znan pri nas po povračilnih ukrepih nasproti slovenskemu življu, po vojaških akcijah proti enotam NOV in od leta 1944 dalje po ustanavljanju domobranskih enot in sodelovanju s slovenskim domobranskim vodstvom. Končal je pred ljudskim sodiščem v Ljubljani. Novi del hotela Park je služil službenim osebam, ki so prihajale na Bled, tu pa je obratovala hotelska kuhinja.

V hotel Toplice se je že v prvih dneh aprila 1941 vselila *Civilna uprava za zasedeno ozemlje Spodnje Koroške* — Südkärnten — pozneje so to imenovali Oberkrain. Šef civilne uprave je bil takratni Gauleiter za Koroško Franz Kutschera (padel leta 1942 v Varšavi v atentatu), njegov pomočnik pa dr. Franz Marchard, mlad zagrizen pravnik, ki je stranke sprejemal le v črni SS uniformi. V hotelu so si uredili pisarne, ki jih ni bilo malo, saj so imeli vse referate, ki jih upravna služba zahteva. Uradniki in uradnice so bili po večini iz Celovca oziroma iz Koroške ali pa

so jih rekrutirali iz »Volksdeutscherjev« iz Ljubljane, manj pa iz Štajerske, predvsem iz Maribora. Številni med njimi so znali tudi slovensko, le da ni bilo dovoljeno uporabljati naš jezik, vsaj v prvih letih ne pa tudi ne v občevanju z domačim prebivalstvom. Le en zanimiv primer:

Ko so v prvem letu po zasedbi še obratovali javni lokali na Bledu, je referent za preskrbo, ki je izdajal nakaznice, Franz Schmiedtmayer, izredno rad popeval koroške nemške pesmi s svojo družino. In v letu 1944 — prav s takim lepim glasom je pel še slovenske pesmi. Prav zato pa je bil prestavljen na vzhodno fronto in tam padel. Ko se peljete po Ljubeljski cesti na koroški strani proti Podljubelju, je še danes vidna njegova hiša, v dokaj razpadajočem stanju in to na desni strani strmega cestišča, Pa to le mimogrede!

Šefa Civilne uprave Kutschera je decembra meseca zamenjal gauleiter Dr. Friedrich Rainer, Gauleiter Koroške in to ostal vse do zloma nacizma. Njegov sedež je bil v Celovcu in je le redko prihajal na Bled — navadno je širše sestanke skliceval v Kranju. Po preselitvi civilne uprave z Bleda je bil hotel Toplice pozneje na voljo nemškimi turistom, saj so se Nemci radi hoteli iti turizem, dalje tistim, ki so prihajali iz bombardiranih področij, pa za tiste, ki so službeno prihajali na Bled — in teh ni bilo malo. Tako pa je bilo vse do jeseni 1944. Tedaj so ga preuredili kljub nasprotovanju župana Paara v *lazaret* za vojake in oficirje SS. Lazaret pa je ostal vse do konca vojne in prav zato je bila v prvih povojnih tednih tudi vojaška bolnišnica za naše vojake, ker je bila zelo dobro opremljena.

V hotelu Toplice so dalje imeli svoje prostore tudi general-major Karl Brenner, poveljnik žandarmerije in redarstvene policije, in Rudolf Handl, poveljnik orožništva za Gorenjsko. V depandansi hotela Toplice, takoimenovanem »Fraku« ali gospodarskem poslopju, so ga po vojni zaradi regulacije ceste porušili, pa je bila *zobozdravstvena postaja*. Bila je zelo sodobno urejena, vodil pa jo je dr. Hans Müller, poročnik WH iz Berlina, ki je preživel vojni čas z vso družino na Bledu in se prav z zadnjim vlakom odpeljal domov. Stanoval je v počitniški vili, danes Mladinska c. 17. Le enkrat po vojni se je vrnil na Gorenjsko.

V hotelu Jelovica — preje hotel Jekler — ni bilo službenih prostorov, temveč so ga uporabljali za stanovanja višjih gestapovskih funkcionarjev in njihovih uradnic. Del sob je bil na razpolago tudi za priložnostne goste, pozneje pa se je večina višjih gestapovskih funkcionarjev morala preseliti v hotele tako v Park in Jelovico. Pripomniti je treba, da se v raznih opisih večkrat zamenjuje hotel Jelovica s hotelom Park.

Kje pa so se vgnezdile policijske in vojaške enote, ki so jim poveljevali zgoraj omenjeni poveljniki?

Policijske čete gorskih lovcev so zasedle hotela Petran in Central na Mlinem ter hotela Triglav in Evropa na Rečici. Vendar od teh si je dragones mogoče ogledati le hotel Triglav last občine iz

Hotela Petran in Central ter počitniške vile na Mlinem (Bled)

Apatina, kateri služi kot počitniški dom, medtem ko so vsi drugi trije hoteli že zgodovina. Ogledat si jih je mogoče le na starih slikah. Število pripadnikov teh enot se je spreminjalo glede na aktivnost partizanskih enot na Gorenjskem. Tudi so morali te enote primer- no izvežbati in prilagoditi partizanskemu načinu bo- jevanja, česar sicer niso bili vajeni. Tudi so zamenjali enote glede na znanje smučanja, pripeljali so leta 1942 enote, sposobne smučanja, opremljene pa so bi- le z belimi haljami pač zaradi varovalne barve v zim- skem času. Več ali manj so ti hoteli ostali zasedeni z vojaškimi in policijskimi enotami vse do konca vojne.

Zanimiva je bila vojaška enota v sedanjih ga- ražah Vile Bled. Tam so imeli enote psov volčjak- ov — »*Polizei Diensthunde Abteilung Südost*« — Ti so jim služili pri raznih akcijah, preiskavah, patroljah in zasedah. Enota je bila dobro opremljena, saj so imeli celo veterinarske ambulante z veterinarjem special- istom. V zimskem času pa so jih včasih po štiri, šest vpregli v posebne manjše sani in se tako vozili v snegu po Bledu. Na Bledu pa so vzdržali vse do konca vojne.

V hotelu Astoria — stal je tam, kjer je danes vojaški počitniški dom »Sloboda« — se je nastanil del regimenta, imenovanega Lehr-Regiment Brand- enburg, Štab tega regimenta je bil v Golf hotelu — današnjem Jadranu — bataljon v vili Justinraj, tri kompanije pa na golf igrišču, v hotelu Zaka in v hote- lu Union. Najbolj znan je bil poročnik Nietschke. Ta regiment je sodeloval v številnih ofenzivah in bojih po vsej Jugoslaviji, pri nas pa se je »*proslavil*« pri požigu Radovne. Na Bledu pa so ga zadržali vse do konca.

V hotelu Troha, tam kjer ima danes svoje pro- store blejska knjižnica, sredi vasi Grad, so nastanili vojaške enote Vlasovcev, pripadnikov odpadnika ge- nerala Vlasova. Uporabljali so jih v protipartizanskih akcijah, patroljah in zasedah po Bledu in na vhodih na Bled. Obup jih je gnal v vse večjo krvoločnost tudi nasproti civilnemu prebivalstvu, čimbolj so občutili konec vojne. V hotelu Splendid, današnjem hote- lu »Blegoš«, so dobili svoje prostore starejši vojaški

rezervisti, ki so oblikovali »Komando mesta Bled ali Feldkommandantur Veldes«. Tu pa je imela sedež tu- di vojaška policija s svojimi pripadniki. Imenovali so jo »*Feld-Polizei*«.

Tudi blejsko šolo so uporabili dvakrat za po- trebe vojske in policije. Tako je bila nastanjena v os- novni šoli, današnji Gostinski šoli, od 18. decembra 1941 do 5. marca 1942 enota policijskega rezervnega bataljona št. 93. Iz te enote je 27. decembra 1941 pad- lo 13 policistov. Zato je v prvih dneh januarja obiskal policiste v šoli generalni poročnik Schreyer, da bi jim povzdignil moralo. Kaže, da je v tej enoti moralo vla- dati precejšnje nerazporejenost, da je bila potrebna ta- kšna »*tolažba*«. Nato pa so vojaške enote zasedle šo- lo sredi avgusta 1943 pa do prvih dni septembra. Sicer pa blejske osnovne šole niso uporabljali za nastanitev vojakov ali policistov.

Za boj proti partizanskim enotam so uporabljali »*metalce plamena*«, ali »*Flammenwerferje*«. Te so imeli v shrambi pri župnišču, saj so za to tako poveča- li dvorišče, vojaki, ki so bili večji z njimi delati, pa so bili v hotelu Astorija.

Na letališču v Lescah so imeli od časa do časa še iz- vidniška letala »*Storch*« ali »*štorklje*«, tudi »*Lojz- ko*«, kot so ga imenovali domačini. Vse te okupacijs- ke sile pa so morale imeti za čimhitrejše in učinkovite- jše posredovanje v vseh akcijah, hajkah ali »*Einsat- zih*« močan vozni park. Vojaške in policijske enote so prevažali s tovornjaki, pokritimi s plahkami, parkirali pa so običajno v sklopu hotelov, kjer so te enote stano- vale. Svoje centralne garaže in delavnice pa so ime- li pri garažah bivšega Alp-Avta, kjer je danes mehani- čna delavnica »*Alpetura*« na Ribenski cesti. Te so bi- le sicer po vojni povečane za en trakt. Garaže za »*Ge- stapo*« pa so bile v montažnih barakah, ki so bile po- stavljene na sedanjem parkirišču pri hotelu Trst. Vodja teh garaž, za katere so imeli blejski aktivisti v programu, da podtaknejo bombe in jih zažgo, pa so potem, glede na morebitne žrtve, odstopili, je bil Liegl.

Konec leta 1944 so se pojavili na Bledu tudi domobranci. Svoje bivališče so imeli v stari bolnišnici, Zagorice 75, na Jaršah, danes stanovanjska zgradba na Ribenski cesti št. 24. Na Bledu samem jih ni bilo kaj prida občutiti. Njihovi gospodarji so jih usmerjali bolj proti okoliškim partizanskim vasem Ribno, Selo, Koritno in Bodešče. Vsekakor je bila tesna povezava Bleda s temi vasmi, že zaradi obveščevalne dejavnosti na tekočem, zahtevala je več previdnosti pa tudi nekaj žrtev med domačini. To nam dokazuje spominsko obeležje proti Ribnemu. Domobranska enota je štela okoli 30 mož, ugotoviti pa moramo, da med njimi ni bilo nobenega domačina.

Še na dvojce vojaških poligonov ne smemo pozabiti. Na kratko smo že omenili, da so bile policijske enote tudi na sedanjem golf-igrišču v klubski hiši, ki je že takrat bila povsem enaka današnji. Igrišče pa so uporabljali za vežbališče; velik del so ga prekopali s strelskimi jarki. Tudi blejskega gradu so se polastili. Imeli so zgoraj svoje protiavijske opazovalnice, le da protiavijskih topov ni bilo, vsaj nikoli niso z njimi streljali, pa čeprav so zadnji dve leti vojne jate letal preletavala Bled. Tudi na municijska skladišča je bilo treba misliti. Za te so namenili takratni Sokolski dom, današnji Dom TVD Partizana, in pa bivši Zdraviliški dom. Tamkajšnje dvorane so prav dobro služile za te njihove potrebe.

Seveda ne smemo pozabiti *orožniške postaje*. Ta je bila v hiši dr. Ivana Kavčiča, danes Partizanska c. 1, tam, kjer je bila žandarmerijska postaja že v stari Jugoslaviji. Žandarmerijsko postajo je vodil Eduard Steiner, doma s Koroškega, ki se je po prestani kazni v Vršču vrnil domov. Dalje je bil njegov pomočnik Ludwig Lenninger; ta je končal na Poljskem, najbolj pa se je »odlikoval« med njimi Karel Kratky. Njihova naloga je bila predvsem nadzorovati domače prebivalstvo, predvsem njihovo gibanje in povezavo z enotami NOV ter ta poročila oddajati naprej svojim predpostavljenim. Zmernejši med temi je bil Eduard Steiner, ki je le iskal stike z domačini, jih tudi opozarjal na nevarnost. Pozneje se je prelevil tudi preje tako zagrizeni Lenninger, le Kratky je ostal isti vse do konca vojne. Podoben pa mu je bil tudi Karel Jobst. Na pobudo domačih prebivalcev in njih sodelavcev sta Steiner in Lenninger ostala na Bledu; nista zbežala. Odpeljali so ju v ujetniško taborišče, nato pa jima je bilo sojeno v Ljubljani.

Območje te žandarmerijske postaje se je večkrat spremenilo v teku zasedbe. Kot pomožne vojaške enote naj bi služile okupatorju obrambne enote ali »Wehrmannschaft«; sem so želeli vključiti mladino pred odhodom v vojsko, starejše, ki jih niso klicali v vojsko, pa so hoteli vključiti v samoobrambne enote ali »Selbstschutz«. V Wehrmannschaft so prvič poklicali blejsko mladino spomladi 1942, zborna mesto pa je bilo v Zaki. Podelili so jim uniforme, podobne nemški strankini uniformi. Njihov prvi nastop je bil na pogrebu za jeseniškim županom Karlom Lukmanom aprila 1942 na Jesenicah. Že poleti istega leta

pa so jim uniforme odvzeli, da jih ne bi dobili v roke partizani, za mladince pa so že začeli razmišljati, kako bi jih vpoklical v nemško vojsko oziroma SS. Tudi pripadnikom »Selbstschutza« so podelili črne uniforme, povsem podobne uniformam SS. Vpoklicali pa so jih na Bledu le enkrat. To je bilo na Silvestrovo 1942—43, da so skupaj z nemškimi orožniki patroljirali po obronkih Bleda, da jih ne bi slučajno presenetili partizani. Tako sta obe ti formaciji bili kaj kratkega veka, saj so Nemci kmalu ugotovili, da so Slovenci v teh formacijah povsem nezanesljivi, da se nanje ne morejo zanašati, nasprotno, da se s tem le še povečuje število udeležencev v NOV. Svoje pa je opravilo tudi vse večje širjenje OF po vaseh in mestih, seveda tudi na Bledu pa tudi v vse večje partizanske akcije. Te pa so dale misliti tudi Nemcem, da pač gre za organizirano partizansko vojsko, ki ima trdno in zavedno zaledje.

V vili Zora sredi parka, kjer je danes Krajevni urad in sedež Krajevne skupnosti Bled, je imela svoj sedež blejska okupacijska občina. Tu je bil pred vojno sedež Zdraviliške komisije in čitalnica za blejske goste. Za župana so imenovali Franca Paara z Jesenic, ta pa je županoval na Bledu vsa štiri leta, od 18. 4. 1941 pa do 8. 5. 1945. Občina je opravljala posle, ki so običajni za ta upravni organ, le da so se morali posebej zanimati in voditi evidenco o gibanju prebivalstva, tudi o njihovem političnem razpoloženju in podobno. Za prvega tajnika so postalivi ing. Tilijusa Budau, Volksdeutscherja iz Ptujja, ki se je z družino priselil na Bled. Vendar ga je že leta 1941 nadomestil pravnik Milan Regvat iz Št. Jurja na Štajerskem, ostal pa je na tem mestu vse do konca leta 1944. Zanimivo je, da je bil Regvat Slovenec, da ga niso vodili niti med nemškimi družinami na Bledu niti med Volksdeutscherje. Tudi mu ni bilo moč nič očitati, saj je bil po vojni sodnik, nazadnje v Murski Soboti, kjer je leta 1983 umrl.

Še ena zanimivost z blejske občine. Na občini je bila večina zaposlenih domačinov — Slovencev. Ti so pomagali domačemu prebivalstvu, kolikor je bilo v njihovi moči, nastalo pa je na občini tudi pravo manjše obveščevalno središče. Zato je zaposlitev na okupatorski občini Slovencev le opravičljiva. Na drugi strani pa tolikšna zaposlitev Slovencev kaže na posebno razpoloženje župana Paara do domačega prebivalstva, da je v določeni meri zaupal temu uradništvu. To pa so mu predpostavljali tudi zamerili in mu ne ravno šteli v dobro.

Koroška deželna zveza je imela svoj sedež v vili Ana, last A. Ristića na Ribenski c. 4. Vodstvo je bilo nekaj časa v v vili Beli dvor, skupaj s pisarno NSDAP, ki jo je vodil Dr. Ziegler. Okupator pa si je želel pridobiti tudi mladino, saj si je zamislil, da marsikateremu, še šoloobveznemu mladincu lahko ugaja uniforma, mali nožiček za pasom in kljukasti križ na rjavi srjaci. Res se jih je v prvem letu nekaj deset zbralo na vajah na tenis-igrišču pod hotelom Jelovica. In kot vse podobne organizacije je tudi ta usahni-

la. Povečini zaradi protinemškega prepričanja, nekateri pa tudi zaradi strahu.

Poskusili so se tudi s športom. Ta je bil na Bledu v predvojnem času dobro razvit, zato naj bi privabili mladino tudi s tem. Za vodjo športa, za »Sportwarta« so imenovali Metoda Tomca, sina lastnice hotela Jekler, današnjega hotela Jelovica, za Gorje Lovra Žemvo, za Bohinjsko Belo pa Staneta Stareta. Za objekte je skrbel Rihard Meinel. Za športno dejavnost Gorenjske pa so postavili ing. Alberta Bildsteina iz Vrbe — Velden na Koroškem — znanega avstrijskega športnega delavca še v povojnem času. Vendar razen do nekaj nogometnih srečanj v prvem letu 1941 ni prišlo, tako da tudi s tem niso imeli uspeha, saj je bil nacionalni ponos prednost v vsem, tega pa ni bilo mogoče zamenjati, tudi ne s športnim izživljanjem. Pripomnimo naj, da je to športno izživljanje na Bledu zamrlo precej prej kot na Jesenicah ali v Kranju.

Okupator pa si je znal zadržati v svojih rokah razne ustanove, ki so bile zanj še posebno pomembne. Tako pošta — vodil jo je nacist Otto Manchart — ki je bila v istih prostorih, kot je še danes, železnice na postaji Bled-Jezero, osnovne šole; ta je bila v prostorih današnje gostinske šole, in pa vrtec v prostorih današnjega župnišča. Ni potrebno omenjati, da so vse te ustanove držali v rokah Nemci; vsi privrženi člani nacistične stranke, ki so zatrdno izpolnjevali načela, katere so jim zapisali njihovi nadrejeni na Koroškem.

V zgornjih prostorih občine, v stolpu ali »turnčku« so temu rekli, je bil gradbeni urad. Ta je pripravljal načrte za morebitne gradnje na Gorenjskem. Tega je vodil najprej Mitja Valenčič iz Kranja — pozneje imenovani Šonc — za njim pa arh. Danilo Fürst. Po letu 1942 pa so preselili ta urad v Kranj. »Državni gradbeni urad — Reichsbauamt«, podrejen pa je bil takratni civilni upravi na Bledu. Tu so izdajali gradbena dovoljenja, projektirali pa so tudi vse javne zgradbe za celotno takratno Gorenjsko — Oberkrain. Poleg načrtovanja je bila dolžnost vsakega projektanta, da je opravljal tudi nadzor na določeni gradnji. To je bila torej njihova naloga — enako, kot je

bilo pač tudi po vsej Nemčiji. Ta urad je bil na Bledu le do spomladi (junija) 1942, nato pa se je preselil v Kranj. Kot se je spominjal Mitja Valenčič, so že na Bledu imeli Slovenci, ki so bili tam zaposleni, sestanke OF; verjetno bi težko rekli, da so že imeli organizacijo OF. Razmišljali so o organiziranem uporju kot zavedni Slovenci, ki se je takrat že širilo po Bledu in vsej Gorenjski.

Seveda je bilo treba misliti tudi na zabave tem številnim policistom in vojakom. Še najceneje so bile kino-predstave. Zato so v bivšem prosvetnem domu uredili kino-dvorano z 266 sedeži, po načrtih arh. Kocha z Dunaja. Njen videz je bil skoraj takšen kot danes. Na Bledu pa je bil tudi sedež kino-družbe za vso Gorenjsko »Filmtreuhand« so jo imenovali, svoj sedež pa je imela v Vili Ambrožič.

Uradniki raznih služb pa so si poiskali tudi svoja stanovanja v počitniških vilah, ki jih ni bilo malo že takrat na Bledu in tudi v hišah pri domačinih. O vsem tem gibanju nemškega življa na Bledu so vodili kaj točno evidenco; kartoteko na občini. Ta pa je zdaj povsem nepopolna, saj so jo po vojni razni naši preiskovalci in druge službe raznesli. Škoda! Z nemškimi stanovalci po zasebnih hišah pa so nastali tudi prvi kontakti z domačim prebivalstvom, kar je bilo po obveščevalni strani včasih le v korist NOB, pa tudi kakšne zanimive informacije so tako »pricurjale« na plan, sčasoma pa tudi možnosti za razne intervencije in podobno.

Naš namen v tukajšnjem sestavku je bil prikazati, kje vse so se vgnezdili nemški vojaki, policisti in druge službe okupacije. V pomislek pa naj omenimo še tole: Po popisu prebivalstva z dne 31. avgusta 1941, naj bi bilo takrat na Bledu 2.338 prebivalcev v 587 hišah. Poleg domačinov pa je bilo okoli 904 ali 28 % Nemcev — žal se točno število ne bo moglo nikoli ugotoviti — kar kaže, da so domačini — Slovenci imeli kaj težko življenje in da je treba njih akcije in odnos do Nemcev gledati pač z drugimi očmi. Prav to pa se Blejcem večkrat ne priznava.

SREČANJE MARŠALA TITA S PREDSTAVNIKI SLOVENSKIH KULTURNIH DELAVCEV V MAJU 1945 V LJUBLJANI

MARJETA ADAMIČ

Že konec maja 1945 je maršal Josip Broz — Tito prvič obiskal osvobodeno Slovenijo. Svoj obisk je pričel 26. maja v Ljubljani, kjer je bila tudi njegovačasna rezidenca, in že prvi dan dopoldan govoril navdušeni množici Ljubljančanov, ki se je zbrala na

Kongresnem trgu, sedaj Trgu osvoboditve. V naslednjih dveh dneh si je ogledal Ljubljano, obiskal Gorenjsko, Postojno in Kamnik, 31. maja Celje in Maribor ter se 1. junija prek Celja odpeljal na Hrvaško. Velik del svojega časa med bivanjem v Ljubljani pa je